

Ramazanın Hatırlattığı İbadet: İ'tikaf

İ'tikaf sözlükte, “kendi kendisini bir yerde bekletme, engelleme ve bir şeye yönelip ona devam etme” mânâlarına gelir. Terim olarak da, bir camide veya cami hükmünde olan bir yerde niyetli olarak bir müddet beklemek demektir. İ'tikâfa girene “mu'tekif veya akif” denir.

İ'tikaf, erkek için, ezan okunup, kamet getirilen, yani cemaatle beş vakit namaz kılınan cami içinde; kadın için ise, evinin namaz için tahsis ettiği bir odasında veya odasının bir köşesinde İ'tikaf niyetiyle bir süre beklemek ve oturmaktır. Yazıda hem bir ibadet olması hasebiyle İ'tikafı ele aldık, hem de Efendimiz'in (sav) müekked sünneti olması yönüyle, neslimize bir sünnetin ihyasını hatırlatmak istedik.

Hükmü

İ'tikaf Kur'ân-ı Kerîm'le ve Hz. Peygamber'in (sav) tatbikatiyle sabit olan bir ibadettir. Kur'ân-ı Kerîm'de: “... Siz mescidlerde İ'tikaf halinde iken – ne gece, ne gündüz- kadınlarınıza asla yaklaşmayınız. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır; onlara yaklaşmayın...” (Bakara: 187) buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime, İ'tikafın bir ibadet ve Allah'a manen yaklaşma vesilesi olduğunun bir delili sayılmaktadır. Ayrıca: “Evimi ziyaret edenler, ibadet için kalanlar, rükû ve secde edenler için temiz tutun, diye İbrahim ve İsmail'e emir verdik” (Bakara: 125) mealindeki ayet-i kerimede geçen “Ve'l-akifine-İbadet için kalanlar” ifadesinden ve Hz. Zekeriyya ve Meryem (as) kıssaları hakkındaki ayet-i kerimeden (Al-i İmran: 37vd.) İ'tikafın eski hak din ve şeriatlerde de yeri bulunduğu delil getirilmektedir.

Başta Hz. Aişe (ra) olmak üzere birçok Sahabi, Resûlullah Efendimiz'in (sav), Ramazan'ın son on gününü mescidde İ'tikafı geçirdiğini rivayet ederler. Bu süre içerisinde Resûlullah (sav) ibadet için daha fazla vakit ayırırdı. Her zamankinden daha fazla Kur'ân okur ve dua ederdi. Ayrıca aile fertlerini de ibadet etmeleri için uyandırır. Hz. Peygamber'in (sav) bu âdeti, Mcdine-i Münevvere'ye teşriflerinden itibaren mübarek ömrünün sonuna kadar devam etmiştir.^[1]

Ancak bir defasında mü'minlerin annelerinden Hz. Aişe, Hz. Hafsa ve Hz. Zeyneb'in (Allah onlardan razı olsun) dahi gelip Mescid-i Saadette birer çadır kurarak İ'tikafa girmeleri üzerine Resûlullah (sav) bunları nehyetmiş ve kendisi de o sene Ramazan'da İ'tikafı terkederek tâ Şevval ayının ilk on gününde İ'tikaf etmişti. Bu istisna da, Efendimizin İ'tikafı hiç terketmediği hükmünü bozmaz. Bunun için İmam Zührî demiştir ki:

“Acaba İnsanlar İ'tikafı nasıl terk ediyorlar? Halbuki Resûlullah (sav) bazı şeyleri yapar, terk ederdi. İ'tikafı ise vefatına kadar terketmedi”

Resûlullah (sav) tarafından bu şekilde sürekli yapılması, farz olmasının delili olması gerekirdi. Fakat ashabdan İ'tikaf etmeyenler dahi bulunuyor ve Resûlullah (sav) bunlara bir şey demiyordu. Onların bu davranışına ses çıkarmamakla birlikte kendisinin bu ibadete devam etmesi bunun, farz değil sünnet olduğunu gösteriyor. Nitekim, bir Ramazan'da bırakmış olması da farz olmadığına delâlet edebilir. Fakat Şevval'de yine yapmış olması, İ'tikafsız hiçbir sene geçirmediyi isbat ediyor. Sonuç olarak Hz. Peygamber'in (sav) bazı sahabilerinin bu ibadeti terkedişlerine ses çıkarmaması olmasaydı, senede bir kere İ'tikaf yapmak farz olurdu.”^[2]

Mü'minlerin anneleri olan Hz. Peygamber'in hanımları, Resûlullah'ın vefatından sonra da, Ramazan'ın son on gününde evlerinde İ'tikâfa devam etmişlerdir.

İ'tikaf Münasebetiyle Bir Peygamber Hatırası

Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde mü'minlerin annesi Hz. Aişe ve Hz. Safiyye'nin (Allah her ikisinden razı olsun) Hz. Peygamber (sav) mescidde i'tikafta iken O'nu ziyaret ettikleri nakledilmiştir. Safiyye bir süre Hz. Peygamber'in yanında konuşmuş ve sonra akşam üzeri evine gelmek için döndüğünde, Resûlullah (sav), onunla beraber evine getirinceye kadar yürümüş. Evi Medine'nin kenar mahallesinde Üsame b. Zeyd'in eviymiş. Yolun bir kısmına geldiğinde Ensar'dan iki kişi onunla karşılaşmış.

Resûlullah (sav)'ı görünce, Resûlullah'ın (sav) eşiyle birlikte olmasından dolayı ondan haya ederek hızlıca yürüyüp gizlenmeye çalışmışlar, Resûlullah (sav) onlara buyurmuş ki: **“Koşmayınız, o benim eşim Safiyye'dir.”** O iki kişi: **“Sübhanallah, ey Allah'ın Resûlü!”** demişler. Bunun üzerine Efendimiz: **“Şeytan, insanoğlunun içerisinde kanın dolaşması gibi dolaşır. Ben, sizin kalblerinize bir zan veya bir şer getirmesinden korktum”** buyurmuştur. Şafii Merhum der ki: **“Resûlullah (sav) böylece günaha girmelerini önlemek için, ümmeti töhmetten uzaklaştırmak gerektiğini öğretmiştir. Yoksa o iki-zat, Resûlullah'a kötü zan beslemekten sakınacak kadar Allah'tan korkan kişilerdir.”**^[3]

Fıkıh alimleri yazdıkları kitaplarda oruç bölümünden hemen sonra i'tikaf bölümüne yer verirler. Bunu yaparken Kur'ân-ı Kerîm'e uyarlar. Çünkü yukarıdaki ayet-i kerimede de görüldüğü gibi Kur'ân, orucu zikrettikten sonra i'tikaftan söz etmiştir. Oruçtan sonra i'tikaftan söz etmesi, i'tikafın özellikle oruçlu olarak yapılmasına dikkatleri çekmek, ya da Hz. Peygamber'in (sav) uygulamasında görüldüğü gibi Ramazan ayının son günlerinde i'tikafa girmeye teşvik etmek içindir.^[4]

i'tikafın Hikmetleri

i'tikaf, İmam Zührî'nin ifadesiyle amellerin en şerefliisidir.^[5] Çünkü bu sayede kalbler, bir süre olsun dünya işlerinden kurtularak Hakk'a yönelir. Allah'ın evleri olan camilerden birine bu şekilde kapanan bir mü'min, manen çok kuvvetli bir kal'a'ya sığınmış, Kerîm olan Yüce Yaratıcı'sının feyiz ve inayet kapısına kendisini atmış olur.

İslâm büyüklerinden meşhur Ata b. Ebi Rabah demiştir ki: *“İ'tikafa çekilen kişi, ihtiyacından dolayı büyük bir zatın kapısında oturup, ‘İhtiyacımı yerine getirmedikçe buradan ayrılıp gitmem diye yalvaran bir kimseye benzer ki, Allah Teâlâ'nın bir mabedine sokulmuş, ‘Beni affetmedikçe buradan ayrılıp gitmem’ demektedir”*^[6]

Bir mü'minin her gün azalan hayat günlerinden istifade ederek böyle kudsî bir yerde bir müddet Rahim, olan Yaratıcı'sına olanca varlığıyla yönelip saf bir gönül ve nezih bir dil ile ibadet ve taatte bulunması, manevî bir zevke dalması çok müstesna bir ganimettir.

i'tikafa çekilen kimse, burada geçirdiği bütün vakitlerini namaza tahsis etmiş demektir. Çünkü fiilen namaz kılmadığı vakitlerde de, cami içinde namazı bekler bir haldedir. Bu şekildeki bir bekleyiş de namaz hükmündedir.

Öte yandan i'tikafa çekilen insan, geçici bir süre için de olsa, fâni hayatın meşgalelerinden el çekmiş ve uhrevî bir hayata bürünmüştür. Bu süre zarfında hem insanlar onun şerrinden ve hem de o başkalarının şerrinden uzak kalmış olur ki, bu bile başlı başına bir ibadettir. Dünyanın fâni ve günahlı yüzünden el çekmek ve bütün benliğiyle kendisini Allah'ın dergâhına atmak, sıdk, ihlâs, Allah'a ünsiyet, tevekkül ve rızanın ilk basamağıdır.

Bir saati, bir sene nafîle ibadete denk olan tefekkür^[7] için de i'tikaf büyük bir fırsattır. Bu sayede mü'min, Allah'ın büyüklüğünü, nimetlerinin sonsuzluğunu, buna karşı kendi şükrünün eksikliği bir yana günahlarının çokluğunu düşünür ve derin bir mahcubiyet duyarak O Kerim Yaratıcı'ya tam bir kul olma gayreti içine girer.

Öte yandan özellikle Ramazan'ın son on gününde i'tikafa giren kimsenin, bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesini (Kadir Sûresi: 3) ibadetle geçirme ihtimali çok kuvvetlidir. Nitekim, İbn Ömer'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Resûlullah'ın sahabilerinden birkaç kişiye rüyada Kadir gecesinin, Ramazan'ın son yedi gecesini içinde bulunduğunun söylendiği, bu rüyalarını Hz. Peygamber'e (sav) anlattıklarında şöyle buyurduğu belirtilmiştir: **“Rüyalarınızın, Ramazan'ın son yedi gününe tevafuk ettiğini görüyorum. Kadir gecesini aramak isteyen, onu Ramazan'ın son yedi gününde arasın.”**^[8]

Kısaca, kendisi ibadet olduğu gibi, namaz kılma, Kur'ân okuma, tefekkür ve nefis muhasebesinde bulunma gibi diğer birçok ibadetin de daha fazla yapılmasına vesile olan i'tikaf sayesinde insanın mâneviyatı yükselir, kalbi nurlanır, simasında kulluk nişaneleri parlar ve ilahi feyizlere mazhar olur.

i'tikafın Çeşitleri

i'tikaf, vacib, sünnet-i müekkede ve müstehab olmak üzere üç çeşittir.

Vacib i'tikaf: Adamak suretiyle yapılan i'tikaftır.

Bir kimse bir şarta bağlamadan, **“Allah rızası için on gün i'tikafa girmek üzerime borç olsun”** veya bir şarta bağlayarak, **“Falan işim olursa Allah rızası için on gün i'tikafa gireyim”** diye adakta bulunsa i'tikafa girmesi vacip olur. Fakat bu adağını sadece içinden geçirmesi yeterli değildir. Adağın kesinleşmesi için dil ile söylenmesi şarttır.

Müekked Sünnet olan i'tikaf: Ramazan'ın son on gününde i'tikafa girmek kifaye türünden müekked sünnettir. Bu sünneti canlı tutmak müslümanların görevidir. Bazı müslümanların yerine getirmesiyle diğer müslümanların üzerinden mesuliyet kalkar. Fakat bir yerde hiç kimse i'tikafa girmezse herkes bu sünnete ittiba feyzinden mahrum olur.

Müstehab i'tikaf: Herhangi bir zamanda camiye giren bir kimsenin niyet ederek yaptığı i'tikaftır. Bunun belirli bir vakti yoktur. Mesela namaz için camiye gelen bir kimse, i'tikafa niyet etse, camide bulunduğu süre içinde i'tikafta sayılır.

i'tikafın Sahih Olmasının Şartları

- i'tikafa giren kimsenin akli başında ve temiz olması gerekir. Deliler, ay başı halindeki kadınlar ve cünüp olanlar i'tikafa giremezler.
- i'tikaf için cami veya cami hükmünde olan bir ibadet mahallinde ibadet maksadıyla kalmaya niyet etmek de şarttır. Niyet etmeden camide beklemekle i'tikaf sünneti yerine getirilmiş olmaz. i'tikaf için kalb ile niyet etmek yeterlidir. Fakat ayrıca dil ile de söylemek daha güzeldir.
- i'tikafa girilen yer, her vakit cemaatle namaz kılınan bir mescid veya cami olmalıdır. Büyük camilerde i'tikafa girmek ise daha faziletlidir. Kadınlar da evlerinin bir odasını veya bir köşesini mescid haline getirerek orada i'tikafa çekilebilirler. Vacib olan i'tikafa giren bir kadın tabii ve zaruri ihtiyaçlarının dışında oradan çıkamaz.
- Vacib olan i'tikafta oruçlu bulunmak. Bu, Hanefi mezhebine göredir. Şafiilere göre ise, vacib olan itikatta da oruçlu olmak şart değildir.

i'tikafın Âdâbı

- i'tikafi Ramazan'ın son on gününde, mümkünse Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksa'da veya cemaati kalabalık olan diğer camilerden birinde yapmak.
- i'tikafta bulunan kimsenin Kur'ân-ı Kerîm'i tilavet etmek, Hadis-i Şerifleri, Peygamberlerin hayatlarını okumak, dinî meseleleri öğrenip öğretmek veya dinî eserler yazmakla vakit geçirmesi.

- Hak ve hayırlı sözlerden başkasını konuşmamak. Günah olmayan şeyleri konuşmasında bir sakınca yoktur. İbadet niyetiyle hiç kimse ile konuşmamak ise mekruhtur.
- İ'tikafa giren kimsenin güzel elbiseler giymesi ve güzel kokular sürünmesi.

İ'tikafı Bozan ve Bozmayan Şeyler

- Vacib olan bir İ'tikafıta bulunan kimsenin İ'tikaf süresince erkekse camide, kadınsa evinin mescid olarak ayırdığı kısmında bulunması gerekir. İster kasden, isterse hataen, özürsüz olarak bir süre için İ'tikaf yerinden dışarı çıkmak İ'tikafı bozar.
- Hasta ziyareti için, cenaze namazı ve defni için, şahidlikte bulunmak için dışarı çıkılması da vacip olan İ'tikafa manidir. Ancak adanan bir İ'tikafıta, hasta ziyareti ve cenaze defninde bulunmak önceden şart koşulmuşsa, bunları yapmak İ'tikafı bozmaz.
- Tuvalet ihtiyacını gidermek, abdest almak ve gusletmek için İ'tikaf yerinden çıkmak İ'tikafı bozmaz. İ'tikafıta olan kimsenin can ve mal emniyeti ortadan kalkarsa, oradan çıkıp başka bir camiye gitmesi de İ'tikafa zarar vermez.
- Sünnet veya müstehab olan İ'tikafılarda ise, ister zaruri olsun, isterse olmasın mescidin dışına çıkmakla İ'tikaf bozulmaz.
- İ'tikafa giren kimsenin, eşi ile cinsi münasebette bulunması, onu öpmesi ve okşaması haramdır ve İ'tikafı bozar. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "Mescidlerde İ'tikafıta olduğunuz zamanlarda hanımlarınıza yaklaşmayınız" buyrulur.
- İhtilam olmak İ'tikafı bozmaz.
- Birkaç gün süren bayılma veya delirme halleri İtikafı bozar.

Netice

Peygamber Efendimizin (sav) ömrünün sonuna kadar hiç terketmediği bir ibadet olan İ'tikaf, kuvvetli bir sünnettir. Maalesef diğer birçok sünnet gibi o da günümüzde ihmal edilmektedir. Müslümanların, özellikle de sünnetin ihyasını kendilerine düstur ve hayat gayesi edinenlerin bu sünnete gereken önemi vermeleri bir vazifedir. Hayat yolumuzun trafik işaretleri ve fırtınalı bir denize benzeyen fâni dünyada hayat gemimize selamet sahilinin istikâmetini gösteren manevî pusulamız olan Sünnet-i Seniyye'den hissesi çok olanlara ne mutlu!

***Abdülaziz Hatip, Yeni Ümit Dergisi, Sayı: 23, Ocak-Şubat-Mart – 1994**

Dipnotlar

1. Sübulü's-Selam: c.2, s.684-685
2. M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili c, 1, s. 676.
3. Bkz. İbn Kesir, c.I,s.324-325
4. Bkz. İbn Kesir, c.I, s. 324.
5. M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, s. 497
6. Ruhu'l-Beyan, c.I, s. 204
7. Keşfü'l-Hafâ, c.I.s.370
8. Bkz. Sübulü's-Selam, c.2,s. 687; Buhari ve Müslim